

KIELEMME KÄYTÄNTÖ

Englantia suomessa

Pohjoismaiden kielilautakuntien kokouksessa Tukholmassa viime syyskuussa oli esillä myös kysymys englanninkielisistä lainoista, joita tätä nykyä suorastaan tulvii pohjoismaisiin kieliin. Norjassa ilmiö lienee kaikkein voimakkain — englannin taito on Norjassa kovin yleinen, koska Norja on suuri turistimaa ja norjalaiset merenkulkijakansaa — suomessa monestakin syystä hiukan vähäisempi. Seuraavassa kokousta varten valmistamani lyhyt yleiskatsaus kysymykseen suomen kannalta.

Suomi on kuten muutkin Pohjolan kielet vahvasti englannin vaikutuksen alaisena. Englantilaisia sanoja on runsaasti tulossa kieleen. Esim. kaupan alalla on selvästi havaittavissa, että englanti on muotia, se »myy». Savuke-rasioissa, kivennäisvesipulloissa, paitapakkauksissa saattaa olla koko teksti pelkästään englanninkielinen, vaikka tuote on suomalaisen tehtaan Suomessa myytäväksi valmistama. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta ilmoittaa välittävänsä *babysittereitä*, vaikka vanhastaan on olemassa yleiset sanat *kotimies* ja *lapsenvahti*.

Puhtaita sitaattilainoja esiintyy, äännettyinä niin englantilaisesti kuin kukin osaa. Esim. anglosaksisen koulumaailman käsitteillä *public school* ja *college* ei ole suomalaisempia nimityksiä. Amerikkalaistyylinen operetti on yleensä *musical*, mutta jonkin verran esiintyy myös termiä *musiikkikomedia*, joka on käännös englantilaisesta termistä *musical comedy*. Liikeyrityksellä on Suomessakin *goodwilliä*; viime keväänä esiintyi Helsingissä Moskovan *jääshow*. Mainostoimistoissa

on *lay-out-mies* — englannin termi on *lay out man*, ja suomalainen on saatu lainaamalla kaksi edellistä jäsentä ja kääntämällä viimeinen. Tätä korvaamaan on ehdotettu ilmausta *graafinen sommittelija*. Muotimaailmassa tunnetaan *after-ski-asu*, joka sekkin on osaksi lainattu, osaksi käännetty. Nyrkkeilykilpailuissa puhutaan *ring-side-paikoista*, vaikka ehkä jo enemmän käytetään käännösilmausta *kehänvieruspaikka*.

Toinen tapa omaksua englantilainen laina on mukauttaa se suomen kieleen; lähtökohtana voi tällöin olla alkukielen joko ääntämys- tai kirjoitusasu. Vanhimpia edellisen mukaisia esimerkkejä ovat *maili*, joka on suomeen tullut amerikansuomalaisten välittämänä, ja *krooli* < *crawl* (varhempi käännösehdotus *ryömäuinti* on jäänyt sivuun), uusimpia taas *nailon* < *nylon* ja *teippi* < (*adhesive*) *tape*. *Grape fruit* oli suomessa aluksi *grapehedelmä*, mutta sitten jäi loppuosa pois ja puhuttiin samassa merkityksessä *grapestä*; nykyään sana jo kirjoitetaan suomalaisittain *greippi*. *Baari* < *bar* on käytännöllisesti katsoen syrjäyttänyt sanan *kahvila*; kaikkialla Suomessa on nyt baareja, joissa ei tarjoilla alkoholia, mutta sen sijaan virvoitusjuomia ja ruoka-annoksia. Suosittu on myös *grilli* < *grill* (sekä paahtouuni että ravintola, jossa tarjotaan mm. paahtettua lihaa). Kirjoitus-asun pohjalta lainattuja ovat *manageri* < *manager* (ammattuurheilijan 'promootori') ja *tennis* < (*lawn*) *tennis* (tästä pelistä on paljon käytetty myös nimeä *verkkopallo*, mutta se on jo melkein kokonaan jäänyt syrjään). *Vaijeri* < *wire* on ilmeisesti saatu ruotsin kautta, koska merkitys on sama kuin siellä: teräsköysi.

Pankkiteknikan termi *clearing* äännetään pitkä *i* ensimmäisessä tavussa samoin kuin ruotsin kielessä.

Oma ryhmänsä englantilaislainoja ovat latinalaispohjaiset kulttuurisanat, jotka on saatu englannin kielestä: ne mukautetaan yleensä kieleen aivan tavalliseen tapaan. *Automaatio* < *automation* on yksi näitä; edelleen *festivaali* < *festival* (käytetään erityisesti kommunien järjestämistä kansainvälisistä juhlista ja eräistä filmijuhlista), *astronautti*, *kosmonautti*, *integraatio*. Suomi on *assoiitunut* EFTAan; varhemmin tätä sanaa käytettiin vain psykologian terminä. Tähän kuuluu myös se, että kansainvälisillä seuroilla ja kokouksilla on *presidentti* — aikaisemmin käytettiin sanaa *puheenjohtaja* ja presidenttejä olivat vain tasavallan, korkeimman oikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden ja hovioikeuksien presidentit. Aikakauslehdet pyrkivät käyttämään sanaa *prinssi* merkityksessä, jossa vanhastaan on käytetty sanaa *ruhtinas*, esim. *prinssi Orsini*. Se on epäilemättä lähinnä englanninkielisen (myös esim. ranskan kielisen) alkutekstin suora-naista vaikutusta kääntäjään. Samaan tapaan on englannin *industry* — jolla paitsi merkitystä 'teollisuus' on myös yleinen merkitys 'elinkeino, liike-elämän ala' — aiheuttanut seuraavanlaisia suomen kannalta epäasiallisia sanoja: *hotelli-teollisuus*, *huviteollisuus*. *Paneeli* on suomessa vanhastaan merkinnyt seinä- tai kattopaneelia; nyt puhutaan *paneelikeskustelusta* (< *panel discussion*), useinkin tietämättä, että tämä sana perustuu englannin *panel*-sanan merkitykseen 'määrätarkoitukseen valittu ihmisryhmä'.

Suora käännöslaina on sana *viikonloppu* < *week end*. Ennen puhuttiin *viikonvaihteesta* ja matkustettiin *pyhäksi maalle*.

Seuraavassa joitakin esimerkkejä englannin sanojen korvaamisesta suomalaisilla ilmauksilla:

lunch—*lounas*. Kansanomainen sana, joka murteittain merkitsee 'etelää' ja puolen päivän aikaan syötyä ateriaa; tullut käyttöön 1920-luvulla.

guided missile—*ohjus*. Johdos sanasta *ohjata*, mallina vanha sana *ammus*. Sana on armeijan käyttöön ottama.

radar—*tutka*. Kansanomainen sana, jonka alkumerkitys on 'keppi, jolla jää-läkävelijä koettelee jään lujutta'. Armeijan käyttöön ottama. Yleiskielessä on tuttu tämän sanan johdos *tutkia*.

strike—*lakko*. Vanha sana, jonka merkitys on 'slut, uppehall'; vrt. *lakata*. Vanhassa kirjakielessä esim. *sotilakko* 'vapenstillestånd', sitten *työlakko*; nykyään *lakko* ei juuri muuta merkitse kuin työlakkoa.

lock out—*työsulku*, myös *sulku*

rost beef—*paahtopaisti*

soft ice—*samettijäätelö*. Mallina ruokalajin nimi *samettivelli* ym. ilmaukset, joissa sametti on pehmeiden symbolina.

design—*muotoilu*. Merkitysala ei ole aivan sama kuin englannin sanan, koska jälkimmäiseen saattaa kuulua myös värien suunnittelu.

frustration—*turhauma*. Sepitetty pohjana adjektiivi *turha* (vrt. lat. *frustra* 'turhaan').

make up—*ehostus*. Saatu kilpailun tuloksena. Käytetään myös lainasanoja *meikki* ja *meikata*.

Lopuksi muutama täysin vakiintunut urheilutermin — kaikki tapauksia, joissa esim. ruotsissa käytetään englantilaista sitaattilainaa: *start*—*lähtö*, *spurt*—*kiri* (lyhentymä verbistä *kiristää*), *back*—*puolustaja*, *forward*—*hyökkääjä*, *off side*—*paitsi* (johdos adverbista *paitsi*).

Kokousta varten laadittiin satakunta sanaa sisältävä luettelo englannin sanoista, joita yleisesti käytetään ainakin yhdessä, monesti useammassakin pohjoismaisessa kielessä, ja niiden olemassa olevista tai ehdotetuista omakielisistä vastineista. Seuraavassa tämän luettelon hakusanat — hiukan karsittuina, koska joukossa on meille varsin tuntemattomiakin — ja suomalaiset vastinsanat.

air conditioning ilmastointi, *air terminal* lentotoimisto, *babylift* (vauvan) kantokori; (ehdotus:) komsio, *bag* kassi, lauku, *beauty-box* kauneudenhoito-, kauneus-

laukku, *bestseller* menekkiykkönen, *blazer* irtotakki, *book* (lentotermi) tilata, varata, *broiler* paahto-, paisto-, syöttökannanpoika, *butterfly* 1) solmuke 2) perhosuinti, *camping* leirintä, *cardigan* villa-, neuletakki, *carport* (ehdotus:) autokatos, *charter* (lentotermi) tilata, vuokrata, *check* tarkistaa, verrata, *clip* korvakoru, *clutch* kytkin, *copywriter* (mainostermi) tekstimies, *crawl* krooli, kroolata, *creation* luomus, *defroster* huurteenpoistin, *drive* kampanja, rynnistys, tempaus, *drive-in* auto-, *entertainer* revvy-, iskelmälaulaja, *fan* ihailija, *finish* viimeistely, viimeistys, *freelance(r)* vapaa lehtimies, *fully fashioned* muotoon kudottu, (sukasta:) saumallinen, *gentleman's agreement* herrasmies-, *gentlemannisopimus*, *go slow strike* jarrutus, *guide* opas, *handicap* tasoitus, *heat* erä (alku-, välierä), *hydrofoil vessel* kantosiipialus, *jacket* takki, *jeans* housut, *juice* tuoremehu, *jukebox* levyautomaatti, *ketchup*, ketchup, *lighter* sytytin, *marketing*, *marketing man* markkinointi, markkinoija, *mixmaster* sähkövatkain, *outboard-* perä-, *pick up* äänirasia, *pocketbook* taskukirja, *policy* poli-

tiikka, menettely, *polish* kiillote, *producer* tuottaja, *publicity* julkisuus, *public relations* suhdetoiminta, *refill* patruuna, *rush hour* ruuhka-aika, *sales promotion*, *sales promotion man* myynnin edistäminen, myynnin edistäjä, *scooter* scooter, skootteri, kiituri, *scullery* astianpesuhuone, *set* 1) yhdistelmä 2) erä, *shopping center* osto(s)-keskus, *sightseeing* kiertoajelu, *sit down strike* istumalakko, *slip* palkkaliuska, *slogan* iskulause, *spot* välähdys, *spray* sumute, sumutin, *station-car* farmari-, henkilöpakettiauto, *stress* kiire, paine, stressi, *supermarket* itsepalvelu-, pika-, valintamyymälä, *surf riding* tyrskyratsastus, *swimming pool* uima-allas, *tape* 1) teippi 2) ääninauha, *team* joukkue, ryhmä, *team-work* ryhmätyö, *teenager* teinikäinen (merkitykset eivät täysin vastaa toisiaan), *test* testi, *thriller* jännitysnäytelmä, -romaani, *thrilleri*, *time* ajoittaa, *trailer* 1) perävaunu 2) (filmin) ennakkomainos, *visualizer* (mainostermi) visualisoija, (ehdotus:) hahmottelija, *wide-screen* laajakangas.

MATTI SADENIEMI